Італійська агресія проти Ефіопії

Закінчення Першої світової війни ознаменувало не лише кінець на той час найбільшого та найжорстокішого збройного конфлікту в історії людства, а й постання нової системи колективної безпеки. Потреба в цьому новому винаході пов'язана з тим, що мапа Європи після Першої світової війни поповнилася новими державами, непорушність кордонів яких треба було гарантувати. Зокрема, після того, як Австро-Угорська дуалістична монархія опинилася на цвинтарі історії, на її уламках виникли молоді держави: Чехословаччина, Югославія (офіційна назва — Королівство сербів, хорватів і словенців), Австрія, Угорщина, Польща. Ці молоді країни, що походили з однієї «клаптикової монархії», успадкували не тільки давні зв'язки, а й почасти взаємні територіальні претензії, що формувало конфліктогенний потенціал і загрожувало перерости в різні форми протистояння.

Саме для того щоб не допустити нового протистояння в Європі й зупинити потенційних агресорів, 1919 року було створено Лігу Націй — колегіальний орган, який

повинен був гарантувати безпеку у світі. Великий вплив на його створення мав 28-й президент США Вудро Вільсон, за задумом якого всі рішення, що позначалися на світовій політиці, належало ухвалювати винятково одноголосно, а кожна країна, незалежно від її розмірів та кількості населення, мала лише один голос. Цей, на перший погляд, шляхетний задум згодом зіграє вкрай злий жарт з Лігою Націй: навіть одна незгодна держава могла заблокувати ухвалення потрібного рішення. Вказана небезпека повністю оприявнила себе лише через 15 років після створення організації.

Непорушність кордонів і післявоєнний світовий порядок було закріплено Версальським та Вашингтонськими договорами. Гарантами цієї Версальсько-Вашингтонської системи стали держави-переможиці, що під час війни були об'єднані участю у спільному альянсі — Антанті. Ідеться передовсім про Сполучені Штати Америки, які після Першої світової війни перетворилися з кредитованої держави на державу-кредитора, Велику Британію — традиційну володарку морів, що винесла на собі тягар континентальної блокади Німецької імперії та нівелювала загрозу від німецького флоту, і Францію, на території якої велася більшість воєнних дій на Західному фронті.

Уважний читач одразу помітить, що в цьому умовному клубі держав-переможиць, покликаних гарантувати повоєнний мир, не вистачає щонайменше однієї країни — Королівства Італії. Ця держава, за підтримку якої боролися і Антанта, і Троїстий союз, тривалий час не могла визначитися з вектором своєї геополітики. Від 1882 року Італія була членом Троїстого союзу, а отже, партнером Німеччини та Австро-Угорщини. Та низка дипломатичних маневрів з боку Великої Британії

і Франції призвели до того, що, незважаючи на номінальне членство у Троїстому союзі, Італія з початком Першої світової війни зберігала формальний нейтралітет. Однак після року дипломатичних поневірянь Рим усе ж зробив свій доленосний вибір та оголосив війну Австро-Угорщині.

Оскільки кордон між двома названими країнами проходив переважно в гористій місцевості, бойові дії здебільшого точилися навколо перевалів і долин. Однією з таких місцин стала низовина річки Ізонцо. Ця географічна назва виявилася символом страждань італійських вояків у Першій світовій війні. Можна написати цілу книжку про некомпетентність Луїджі Кадорна, який командував італійськими військами в ті доленосні для країни дні, про неефективну підтримку артилерії, про страшні втрати з обох сторін. Однак наведімо лише один промовистий факт: італійські підрозділи штурмували австро-угорські позиції в долині Ізонцо 12 разів! Наведена цифра враховує лише великі наступи італійських з'єднань, а якщо врахувати локальні контратаки й сутички, то вона стане щонайменше вдвічі більшою!

За підрахунками італійського вченого П'єрлуїджі Сколе, королівські збройні сили втратили в Першій світовій війні 378 тисяч осіб, із них майже 300 тисяч загинуло в боях за долину річки Ізонцо[1]. Наведені цифри переконливо свідчать про той внесок, що його докладала держава у справу перемоги Антанти. Однак варто зазначити: такі втрати не виправдовувалися серйозними успіхами на фронті. Єдиним стратегічним значенням цієї низки провальних наступів стало те, що вони змушували Австро-Угорщину та Німецьку імперію тримати значний контингент військ на фронті з Італією.

Після перемоги Антанти Королівство Італія висунуло претензії на низку колишніх володінь Австро-Угорщини на Балканах, а також окремі претензії до Австрії. Її вимоги задовольнили лише частково: до складу держави увійшли Південний Тіроль та окремі райони Істрії і Далмації. Усі інші жадані території стали частиною новоствореного Королівства сербів, хорватів і словенців. Жодних інших земель Італії набути не вдалося, а той факт, що 10% усіх репарацій Німеччини буде спрямовано саме їй, можна вважати хіба що заохочувальним призом.

Цей феномен формальної належності до клубу держав-переможиць у поєднанні з відсутністю будь-яких реальних плодів, які такий статус може принести, охрестили «понівеченою перемогою». Описану ситуацію вкрай болісно сприймали багато громадян Італії, а особливо ветерани, які не могли зрозуміти, за що вони проливали свою кров. Серед них був капрал Беніто Муссоліні, який особисто брав участь у боях у долині Ізонцо й отримав там поранення. Саме цій особі судилося відіграти ключову роль не тільки в італійській, а й у світовій історії, та стати одним із символів фашизму в Другій світовій війні.

Шлях Муссоліні до влади був тернистим і вкрай нелегким. В одній із тодішніх газет у листопаді 1919 року навіть з'явилася доволі в'їдлива замітка про виявлення «політичного трупа Беніто Муссоліні»[2]. Та однією з найвизначніших рис усіх диктаторів, теперішніх чи майбутніх, є їхня впертість. Можливо, саме тому майбутній італійський дуче таки дочекався свого часу для реалізації плану далекосяжних політичних амбіцій.

Відомим є вислів президента США Франкліна Делано Рузвельта: «Голодні та безробітні — найкращий матеріал, із якого народжується диктатура»[3]. Варто зазначити,

що і те, і те в Італії повоєнних років процвітало. Глибока фінансова криза, тотальне безробіття, недостатні промислові потужності, зростання популярності «червоної загрози» у вигляді комунізму в Європі спричинили появу такого суспільно-політичного руху, як фашизм.

Харизматичний Муссоліні дуже вправно зіграв на нездатності італійського уряду вирішити нагальні питання конституційними засобами. Беніто та його фаші (напіввійськові дружини колишніх фронтовиків, «фаші ді комбаттіменто», тобто з'єднання військовиків), які не були обтяжені необхідністю використовувати лише законні методи досягнення своїх цілей, стали символом стабільності та надії в тогочасній Італії. Фашистський рух набув такої популярності, що 1921 року його фракція, за результатами виборів, була навіть представлена в уряді. Наведені факти жодним чином не заперечують причетності фашистів до злочинної діяльності. Чимало їхніх противників загинули внаслідок політичних вбивств чи тортур. Приблизна кількість жертв фашизму в Італії становить 3000 загиблих і ще 13 тисяч ув'язнених. Новий жорсткий і цілеспрямований режим рвався до влади й був готовий знищити всіх незгодних із його прагненнями.

Квінтесенцією поривання фашистів до влади став відомий марш на Рим 1922 року, під час якого їхні колони рухалися до столиці. Замість того щоб запровадити надзвичайний стан і використати армію проти бунтівної партії, король Італії Віктор Емануїл III вирішив піти із фашистами на переговори, за результатами яких Муссоліні був призначений прем'єр-міністром, міністром внутрішніх і закордонних справ. Фактично саме одіозний дуче став справжнім очільником країни, а список його посад надалі лише поповнювався.

«Програмою-максимум» Муссоліні стало відновлення Італійської імперії. Понад усе дуче бажав, щоб Середземне море стало «Mare Nostrum», тобто внутрішнім морем Італії[4]. Та перш ніж перейти до таких радикальних перетворень, Муссоліні мав подбати про зміцнення свого авторитету всередині країни, створити позитивний імідж власних збройних сил і посилити позиції Італії в міжнародному співтоваристві. Як можна зрозуміти, геополітичний курс очільника Італії передбачав територіальну експансію, однак правда полягала в тому, що збройні сили держави були надто слабкими, щоб змагатися з арміями провідних країн світу. Ба більше, італійські володіння в Африці межували з колоніальними територіями під контролем Великої Британії та Франції, а починати бойові дії проти цих країн задля розширення своєї імперії дуче не міг.

Інакше кажучи, диктатору треба було здійснити територіальну експансію і не бути втягнутим у конфлікт з Великою Британією і Францією. Єдиною незалежною державою в Африці, з якою до того ж італійські володіння мали спільний кордон, була Ефіопія, тому саме на неї вирішив звернути увагу Муссоліні. На це одразу знайшлося кілька важливих причин.

Ефіопія, що мала доволі слабку промисловість, неефективну систему управління військами, які складалися із сукупності рекрутів розрізнених племен, здавалася ідеальним кандидатом для територіальних претензій Муссоліні. Той факт, що армія Ефіопії не мала сучасної зброї і послуговувалася вкрай архаїчною військовою доктриною, також був неабияк важливий для італійських збройних сил, що й собі не могли похизуватися бойовою спроможністю порівняно з тогочасними найкращими воєнними потугами світу. Фактично ефіопська армія

не була монолітною структурою, а формувалася з великої кількості воїнів, яких виставляло кожне плем'я, що проживало на території країни.

Не можна оминути увагою й інший аспект, який вплинув на рішення про експансію Італії саме в Ефіопії. Річ у тому, що Королівство Італія раніше вже воювало з цією країною в 1894–1896 роках. Війна закінчилася так, що епітет «ганебний» був би надто м'яким для опису. У 1896 році європейська армія, озброєна і споряджена за останнім словом техніки, з артилерією та кулеметами, програла в битві біля Адуа тимчасовому об'єднанню досі розрізнених ефіопських племен, озброєних лише старою стрілецькою зброєю, списами та луками. Маленька колоніальна війна перетворилася для Італії на воєнну та фінансову катастрофу, а бойову неспроможність її військ було продемонстровано на весь світ. Тож Муссоліні вирішив не тільки розширити італійські колоніальні володіння, а й змити ганьбу поразки біля Адуа.

Не менш важливим фактором стало те, що світова криза відчутно вплинула на економіку та промисловий комплекс Італії. Перед дуче стояло нагальне і складне соціальне питання: що робити з 600 тисячами безробітних людей, потенційно налаштованих проти влади? Диктатор знайшов просту відповідь: частину з них мобілізувати у військо й відправити за море боротися за втілення імперських амбіцій дуче. У перспективі передбачалося, що після перемоги частину цих військ можна залишити у складі колоніальних гарнізонів на території Ефіопії і так позбутися небезпеки громадських заворушень.

Отже, для італійського дуче невелика переможна війна в Ефіопії означала великі геополітичні переваги та зміцнення свого авторитету всередині країни.